

KEŞMİR MESELESİNİN ÖNEMİ

Dr. Türkkaya ATAÖV

Yeni Delhi ve Karaçi'nin Keşmir anlaşmazlığını her iki tarafı tatmin edecek şekilde hâlden âciz kalışları Keşmir meselesinin, bütün tehlikeleriyle birlikte, Asya kıtasından dışarı taşmasına sebep oldu. Türkiye dâhil olmak üzere, Batı dünyası Keşmir meselesinin sulh yoluyla hallini arzularken Komünistler Keşmir'i bir propaganda üssü ve ilerisi için bir mücadele alanı olarak gördüler. Pakistan Türkiye ile yaptığı İş - birliği Anlaşması (2 Nisan 1954) ile SEATO (8 Eylül 1954) ve CENTO (24 Şubat 1955) da üyeliklerinden sonra Batı'ya enikonu yaklaşır ve Hindistan da «tarafsız» bir politikaya devam ederken Keşmir meselesinin hâli üstünde daha büyük bir ehemmiyetle durmak gerek. Keşmir çıkmazı Keşmirlileri, Hintlileri ve Pakistanlıları tatmin edecek şekilde çözülmeyecek olursa Keşmir'i bir propaganda üssü olarak kullanacak Komünizmin hem Hindistan, hem Pakistan'a sızması daha kolaylaşacak ve bizat Nehru'nun giriştiği demokrasi tecrübesi sekteye uğrayacaktır.

I. KEŞMİR'İN FİZİKİ YAPISI

Keşmir kuzeyde Baldistan, güneyde Cammu, doğuda Ladak ve batıda Gilgit eyâletlerine ayrılır. Keşmir'in Sinkiang (Çin Türkistanı) la 450, Tibet'le 350, Pakistan'la 700 ve Rusya ile 20 mil sınırı vardır. Pamir Dağları bu memleketi Rusya ve Afganistan'dan, Himalayalar da Hindistan, Singiang ve Tibet'ten ayırır. Yüzölçümü 84,471 mil kare olup Arnavutluk, Danimarka, Belçika, Hollanda, Avusturya ve Lüksemburg'u içine alacak kadar büyüktür. Muzafferabad, Baramula, Arant ve Nag vilâyetleri Keşmir'e; Mirpur, Riasi, Udampur ve Kathua da Cammu'ya bağlıdır. Dört milyonluk nüfusunun % 77'sini müslümanlar, geri kalanını Hindu (% 20,5), Sikh (% 1,5) ve Budistler (% 1) teşkil etmektedir.¹

¹ Government of Pakistan, *Kashmir in Maps*, Rawalpindi, Hamdard Steam Press, 1955; W. Norman Brown, *The United States and India and Pakistan*, Cambridge, Harvard University Press, 1953, s. 159.

Keşmir'in iktisadî ve siyasî hayatının sıklet merkezi Keşmir Vâdisinde toplanmaktadır ki bu vâdinin göbeğindeki Sriganar şehri Keşmir'in başkentidir. Keşmir'den Pir Pancal ile ayrılan Cammu dağlık bir bölge olup ulaştırma vasıtalarının kiyafetsizliği yüzünden yaz ayları dışında hariçle ilgisi kesilmektedir. Kuzeyde Karakurumlarda Mt. Goodwin-Austen zirvesi Everest'ten sonra en yüksek dağdır. Cammu'yu Pakistan'a bağlayan on-altı millik demiryolu hattı güneyde Hind topraklarına da girer. Keşmir'den doğan Ravi, Celum, Çenap ve İndus nehirleri Pakistan'a akar. Keşmir kereste, meyva, ipekli maddeler ve halı ihraç edip Hindistan'dan çelik ve pamuk, Pakistan'dan veya Karaşi limanı kanalı ile diğer memleketlerden petrol, buğday ve yağ alır.

II. 1947' YE KADAR KEŞMİR'İN KISA TARİHİ ²

A. *Hindu Dogra Hanedanı Başa Geçiyor*: Keşmir zaman zaman Hindistan'a açılan yolların kapısı oldu. Makedonyalı İskender Hind'e bu yoldan girdi. Pandavalar, Kuşanlar, Karkotalar ve Lohanaların idaresi altında kalan Keşmir on-dördüncü asırda müslümanlaştı. Sultan Zeynel Âbidin (1422 - 1474) zamanında kudretinin şâhikasına erişen Keşmir 1587'de Ekber'in istilâsına uğradı. Hindistan'da müslüman devletin imparatoru Avrangzeyb zamanında, 1752'de Keşmir'i istilâ eden Afganlılar halka hatırı sayılır derecede kötü muamele ettiklerinden Keşmirli 1819'daki Sikh istilâsına kurtarıcı nazariyle bakmağa başladılar. Maamafih, Sikh idaresi gidene arttı. Sikhler Afganlılarla yaptıkları harplerde Dogra hanedanından Raca Gulab Singh'in yardımını görmekteydiler. 1830'larda Ladakh, Baltistan ve Tibet'i ele geçiren Gulab Singh, Sikhlere olan merbutiyetine rağmen, İngiliz - Sikh Harblerinde evvelâ bitaraf kalmış, sonra da İngilizlerin tarafına geçmişti. Neticece Sikhler mağlup oldular ve İngiltere Keşmir'i 1846 Amritsar Anlaşmasıyla ege-men hâle getirerek idaresini Gulab Singh'e ve onun affhadına verdi. Bu anlaşma çoğunluğu müslüman olan Keşmir'e Hindu bir idareci tayin etmiş olmakla ehemmiyetlidir. Gilgit de evvelâ Raca'nın nüfuz sâhasına dahil edilmişse de kuzeyden Rus tehlikesi baş gösterince İngiltere 1889'da Gilgit'teki nüfuzunu çoğaltmağa başladı. Hem Rusların Pamirlere gittikçe yaklaşması, hem de Gulab Singh'in torunu Partab Singh'in erkek evlâdı olmayışı İngilizleri 1889'da bir Geçici Meclis kurmağa teşvik etti. Bu Meclis mahallî idarede bazı devrimler yapmışsa da 1905'de dağıtılarak eski sisteme dönüldü. Raca'nın idaresi altındaki halktan ağır ver-

² Joseph Korbel, *Danger in Kashmir*. New Jersey, Princeton University Press, 1954. *passim*.

giler alınıyor, Keşmirliler mahkemesiz tevkif ve hapsediliyor ve Hindu geleneğine göre «mukaddes» sayılan öküzü kesen müslümanların cezası idam ile on sene hapis arasında değişiyordu. Köylü topraksız bırakılmış ve eğitim, endüstri, sağlık ve diğer hizmetler ihmal edilmişti.

B. *İlk İsyanlar ve Şeyh Abdullah*: Halkın Dogra rejimine karşı ilk isyanı 1927'de başladı. Müslüman olan çoğunluk devlet hizmetine girme ve orduya yazılma hakkını istiyordu. Bu hareket sonraları «Keşmir Aslanı» ünvanını alan Şeyh Abdullah'ın 1931 yılında âtesin önderliği sayesinde daha çok hissedilmeğe başladı. Raca Singh Bahadır'ın tevkif ettirdiği Şeyh Abdullah hapisten çıktıktan sonra ismi bütün Keşmir'de duyulmağa başlamış ve zemini hazır bulan Abdullah 1932'de Cammu ve Keşmir Müslüman Kongresini aktetmişti. Keşmir'deki siyasal ve sosyal havayı tetkik etmek ve bazı ıslahat yapmakla vazifeli İngiliz heyetinin Keşmir'i ziyaretinden sonra 1933'de birkaç isyan daha çıkmış ve memlekette örfî idare ilân edilmişti. Bu isyanlarda Keşmirliler Pencab'ın müslümanlarla meskûn kısımlarında kuvvetli durumda olan Ahrar Partisinin yardımına mazhar oldu. İngiliz tazyiki ve Keşmirlilerin hürriyeti hedef tutan isyanları karşısında Keşmirlilere 1934'de seçim hakkı tanındı. Şeyh Abdullah'ın önderliği altındaki Müslüman Konferansına dahil olan grup Meclise on - dört üye sokabilmişse de toplamı 75 kişi tutan üyelerin ancak otuz - beşinin halk tarafından seçilmiş oluşu ve birçok müslümanların oy vermelerine mâni olunması halkın Meclise olan itimatını yok etti.

1939'da Müslüman Konferansı saflarında bir çözüme baş gösterdi. Önderlik ettiği cereyana müslüman olmayan Keşmirlilerin de katılmasına taraftar olan Şeyh Abdullah kendi kurduğu partinin programını tenkite başladı. Şeyh Abdullah'ın Nehru'nun «müttehit Hindistan» fikirlerini benimsemeye başladığı bir sırada sonradan Pakistan Devletini kuran Muhammet Ali Cinnah'ın Keşmir'i ziyareti Şeyh Abdullah'ın Müslüman Kongresi içindeki rakibi Gulam Abbas'ın prestijini yükseltti. Artık Keşmirliler ayrı bir müslüman devleti fikrini savunan Cimah'ın Müslüman Birliği Partisini ve Gulam Abbas'ı tutar olmuşlardı. Kaybettiği liderlik durumunu tekrar ele geçirmeğe çalışan Şeyh Abdullah'ın «Keşmir'i Terk» siyaseti Dogra Racası aleyhine bir hareket olduğundan Hindu ve Sikh azınlıklar arasında kötü bir tesir yarattıktan başka Müslümanlar arasında da Şeyh Abdullah'ı «fırsatçı» bir politikacı olarak tanıttı.

Keşmir'in 1947'ye kadar olan bu kısa tarihinden de anlaşılacağı gibi, Keşmir'de nüfusun çoğunluğunu teşkil eden müslümanlar müslüman olmayan bir idareciye bağlı kalmayı istememekteydiler. Keşmirli müslümanların bu hislerini pekâlâ bilen Hindistan Keşmir'e, biri Şeyh Ab-

dullah, diğeri de Bakşi Gulam Muhammet olmak üzere, iki müslüman başbakan tâyin etmiştir.

III. KEŞMİR ANLAŞMAZLIĞININ BAŞLANGICI

A. *Keşmir'in Önem ve Sembolü*: Keşmir çıkmazı yalnız Hindistan için ekonomik ve stratejik ehemmiyeti olan bir toprak parçasını ele geçirmekle ilgili bir anlaşmazlık değildir. Keşmir Hindistan'ın gözünde «ufak bir Pakistan» gibidir. Bu memleketin Hindistan'da kalması Nehru'nun «lâyik» prensiplerini destekleyerek 1947'de Hindistan'la Pakistan'ın ikiye ayrılmasının ne kadar lüzumsuz olduğunu ispata yarayacaktır. Diğer taraftan, Keşmir halkı serbest seçimle Pakistan'la birleşmeye taraftar olursa Nehru'nun lâyük siyasetine darbe vurulmuş olacaktır. 1947'de «tek Hindistan» fikrini destekleyen Nehru müslümanlarla gayri-müslimler arasındaki anlaşmazlığa İngilizlerin sebep olduğu kanaatindeydi. İmparator Ekber'in azınlık haklarına saygı gösteren lâyük siyasetine hayranlık besleyen Nehru İngilizler çekildikten sonra lâyük ve birleşik bir Hindistan'ın hem müslüman, hem de müslüman olmayanları içine alarak âdil bir devlet kurulacağından emin görünüyordu³.

Müstakil Pakistan fikrini savunanlar ise Hint Yarımadasında iki ayrı milletin bulunduğu inanmışlardı. Müslüman Birliği Partisinin lideri Cinnah Hinduizm ile Müslümanlık arasındaki farkları göz önüne serek Hinduların «caste» sistemine, «şiddet kullanmama» prensibine ve diğer değişik sosyal ölçü ve inançlara dikkati çekiyordu.

B. *Müslüman - Hindu Çatışmasının Keşmir'e Sirayeti*: Hindistan'da Müslüman olan ve olmayan kitlelerin ayrı - ayrı gelişmekte oldukları daha on - dokuzuncu asırda meydana çıktı⁴. Birinci Cihan Harbinden sonra iki dine mensup olanlar arasındaki gerginlik daha da artarak anlaşmazlık kanlı safhaya intikal etti. 1946 yılında Müslüman - Hindu çatışmalarında ölenlerin sayısı çoğaldıkça Keşmir de kaynamağa başladı. 20 Ekim 1946'da bazı Pencaplı Müslümanlar Keşmir'e girince Hindistan'dan gelen Hindular da Raca'nın yardımına koştular. Dört gün sonra Keşmir'in batısında Müslümanlardan mütesekkil bir Azad (Hür) Keşmir Hükümeti kuruldu. Haziran 1947'de Keşmir'i ziyaret eden Lord Mountbatten Keşmir'i sükûnete kavuşturacak şu teklifte bulunmuştu :

³ Jawaharlal Nehru, *Toward Freedom*. New York, The John Day Company, 1942, s. 386.

⁴ Bilâl N. Şimşir, «Pakistan Devletinin Kuruluşu.» *Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*. Cilt XIII, No: 4, 1958.

«Raca'ya şu nasihatı verdim : 'Bu senenin 14 Ağustosuna kadar halkın kanaat ve tercihinine uyararak ister Hindistan, ister Pakistan ile birleşin.' Hindistan Yarımadası «Hindistan» ve «Pakistan» diye taksim edilinceye kadar Raca'nın karar vermemiş olması bugünkü anlaşmazlığın mühim bir sebebidir. Keşmir 14 Ağustosuna kadar Pakistan'la birleşseydi Hint Hükûmetinin bu harekete mâni olmayacağına dair bizzat bu hükûmet temsilcilerinden garanti almıştım. Eğer Raca Hindistan'la birleşmeyi daha uygun görüp bu şekilde hareket etseydi o zamanlar Pakistan mevcut dahî olmadığına göre Pakistan'ın muhâlefeti bahis konusu olamazdı. Anlaşmazlık ancak Keşmir'in iki taraftan biriyle birleşmemesinden doğabilirdi. Maalesef, Mihrace de bu en tehlikeli yolu seçmiştir.»⁵

Müslümanların kurdukları Azad Keşmir Hükûmeti ve onun küçük çaptaki ordusunu desteklemek gayretiyle bazı Pathan kabilelerinin, Pakistan'dan gördükleri silâh, malzeme ve asker yardımı üzerine,⁶ Ekim 1947'de Keşmir'e girdikten sonra Raca Keşmir'in başkenti olan Srinagar'dan kaçıp Lord Mountbatten'e gönderdiği bir mektupta «Keşmir'de cereyan eden olağanüstü hâdiseler karşısında Hindistan'dan yardım istemekten başka bir çare görmediğini» bildirdi.⁷ Pathan kabileleri, Azad Keşmir, Batı Pencap, Swat ve Dir Müslümanlarının da yardımıyla, Uri ve Muzafferabad'a hâkim oldular.⁸ Pakistan'dan gelen kuvvetlerin Rawalpindi yoluyla Keşmir'e geçmeleri zor olmamıştı. Halbuki Hint kuvvetleri Keşmir'e ya havadan askerî uçaklarla, yahut da tırmanılması güç ve yüksek Banihal Geçidinden girebilirlerdi. Keşmir Hindistan'la birleştikten sonra 27 Ekim 1947'de, Hint kuvvetleri de Keşmir'e girerek Srinagar ve Cammu'yu tuttular. O halde münâkale şartlarının Azad Kes-

⁵ E. Mountbatten, *Time Only to Look Forward*. London, Nicholas Kaye, 1949. s. 120 - 121.

⁶ Pakistan Hükûmetinin Pathan kabilelerine yardım ettiklerinde birçok kaynaklar hemfikirdir. Brown, *op. cit.*, s. 164. Maamafih, aksi görüşü destekleyen deliller de mevcuttur. Meselâ, bir Kuzey Veziristan lideri 1948'de Cinnah'a şu şikâyette bulunmuş : «Keşmir Müslümanlarını Doğra rejiminden kurtarabilmek için her türlü fedakârlığa hazır olduğumuz halde esefle söylemeliyim ki Pakistan Hükûmeti bize yardım yerine hareket serbestimizi bile tahdit edecek kadar ileri gitmiştir.» *Frontier Information*, Peshawar, Mayıs 1948, s. 12; Government of Pakistan, *Intelligence Reports Concerning the Tribal Repercussions to the Events in Punjab, Kashmir and India*. Lahore, 1948.

⁷ Korbelt, *op. cit.*, s. 82.

⁸ Government of India, *Twelve Months of War in Kashmir*. Washington, Indian Information Office, t. y.

mir ve Pakistan kuvvetleri lehinde olduğu şüphe götürmez. Gene 27 Ekimde Pakistan Genel Valisi Cinnah da bütün Pakistan kuvvetlerine Keşmir'e taarruz emri verdiği halde yirmi-dört saat sonra bu karardan vazgeçti.⁹

C. *Hint Garantisi*: Mountbatten, Nehru ve Cinnah'ın Lâhur'daki konuşmaları bir netice vermediyse de 27 Ekim 1947'de Hint Hükûmeti şu garantiyi vermekten geri kalmadı:

«Keşmir'e sulh, sükûn ve nizam avdet ettikten sonra bu memleketin Hindistan'a bağlı kalmakta devam etmesi veya ayrılması hususu yalnız halkın reyine baş vurmak suretiyle tespit edilmelidir.»¹⁰

Dört gün sonra, 31 Ekim 1947'de, Hindistan Başvekili Pakistan Başvekiline şu telgrafı göndermişti:

«Mihrâce hükûmeti ile Keşmir'de çoğunluğu teşkil eden müslüman halk Keşmir'in Hindistan'la birleşme arzusunu izhar ettiler. O zaman dahî, Hint Hükûmeti müstevliler Keşmir topraklarından çıkarıldıktan ve bu memlekete sulh ve nizam avdet ettikten sonra Keşmir'in ilhaki meselesinin tekrar ele alınacağını şart koşmuştu. Öyleyse, Keşmir Hindistan veya Pakistan'la birleşmekte serbesttir. Keşmir tekrar sükuna kavuştuğu zaman askerlerimizi çekme ve Keşmirliileri kendi istikballerini kendilerinin tâyininde serbest bırakma arzumuz yalnız Pakistan Hükûmetine değil, Keşmir halkı ve dünya efkârına da bir teminattır.»¹¹

1 Kasım 1947'de Pakistan Genel Valisi Cinnah Hint kuvvetleriyle kabile efradının Keşmir'den derhal çekilmelerini ve her iki tarafın da nezâret edecekleri bir plebisite gidilmesini teklif etti.¹²

IV. KEŞMİR MESELESİ BİRLEŞMİŞ MİLLETLERDE

A. *Hindistan'ın Müracaatı*: 1 Ocak 1948'de Hindistan Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyine müracaat ederek Pakistan topraklarından

⁹L. Birdwood, *A Continent Decides*. New York, Praeger, 1953, s. 227.

¹⁰ Government of Pakistan, *Statement of the Foreign Minister of Pakistan Malik Firoz Khan Noon to the Security Council of the United Nations on the India - Pakistan Question on January 16, 1957*, Karachi, s. 7 - 8.

¹¹ *Ibid.*, s. 8.

¹² *Ibid.*, s. 10.

hareket eden kuvvetlerin Cammu ve Keşmir'de huzursuzluk yaratmakta olduklarını ve bu durumun milletlerarası sulh ve emniyeti ihlâl ettiğini bildirdi.¹³ Konsey 17 Ocak tarihinde yaptığı 229'uncu toplantısında meselenin önemine dikkati çekerek Hint ve Pakistan hükûmetlerini durumu düzeltecek tedbirler almağa davet etti.¹⁴ Konseyin 20 Ocak tarihindeki 230'uncu toplantısı bu işle uğraşacak bir komisyonun kurulmasını kararlaştırarak meselenin en âdilâne olarak bir plebisitle çözülebileceğine işaret etti.¹⁵ Arjantin, Belçika, Kolombiya, Çekoslovakya ve Amerika Birleşik Devletleri temsilcilerinden müteşekkil komisyon Haziran 1948'de Cenova'da ilk toplantısını yaptıktan sonra hemen Hint Yarımadasına giderek Keşmir'de ateş kesilmesi için iki tarafla da istişarelere başladı. 13 Ağustosta komisyon Hindistan ve Pakistan'ı silâhlı çatışmaya nihayet vermeğe, bir mütâreke yapmağa ve serbest bir plebisiti kabule davet ettiyse de iki taraf da ateş - kes emrini kabule yanaşmadılar.¹⁶

Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun 23 ve 27 Eylül 1948 tarihlerinde yaptıktan 139 - 145'inci toplantılarında Hindistan - Pakistan anlaşmazlığı müteaddit defalar ele alındı. Amerikan delegesi Keşmir meselesinin dünya sulhunu tehdit eden ciddi bir tehlike olduğunu ileri sürerek devamlı arabuluculuk ve müzakereler sayesinde sulh yoluyla hallinin mümkün olacağını söylüyordu. Hint delegesi hükûmetinin Güvenlik Konseyinin tâyin ettiği komisyonla is - birliği yapmakta olduğuna işaret etmesine karşılık Pakistan delegesi Hindistan'ın komisyonun bütün tekliflerine itiraz etmekte olduğunu ve bu sebeple teşriki mesâiden bahsedemeyeceğini iddia etti.

B. Plebisit Teklifleri: Birleşmiş Milletler Komisyonunun faaliyetini özetliyen 9 Kasım 1948 tarihli ilk rapordan sonra Güvenlik Konseyinde söz alan Komisyon Raportörü her iki tarafla yapılan konuşmaların bir anlaşma zemini bulmak için faydalı olacağını izhar etti.¹⁷ Komisyon faaliyetini yerinde bulan Pakistan delegesi Keşmir'deki durumun Hindistan'ın tutumunu yüzünden kötüye doğru gitmekte olduğunu ileri sürüyordu. Kasım 1948'de Paris'te yer alan görüşmeler sonunda teklif edilen plebisitin esasları şu şekilde tespit edilmişti :

«... 1. Cammu ve Keşmir Devletlerinin Hindistan veya Pakistan'a ilhaki meselesi serbest ve bitaraf bir plebisitle neticelendirilmelidir.

¹³ U. N., S/628.

¹⁴ U. N., S/651.

¹⁵ U. N., S/654.

¹⁶ U. N., S/995.

¹⁷ U. N., S/1100.

«2. Komisyonun 13 Ağustos 1948 tarihli kararının Birinci ve İkinci Kısımlarında zikredildiği gibi, Komisyon ateş - kes emri tatbik edildikten, mütâreke yapıldıktan ve plebisit için lüzumlu bütün hazırlıklar tamamlandıktan sonra plebisit yapılacaktır.

«3. (a) Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, Komisyonun tasvibinden sonra, milletlerarası alanda emniyet hissi yaratmış yüksek evsafta bir zâtı Plebisit İdarecisi olarak namzet gösterecektir. Cammu ve Keşmir Devleti Plebisit İdarecisini resmen bu vazifeye tâyin edecektir.

(b) Cammu ve Keşmir Devleti Plebisit İdarecisine serbest ve bitaraf bir plebisitin teşkilatlandırılması ve yapılabilmesi için gerekli salâhiyeti verecektir...

«(4) ... Bitaraf bir plebisit yapılabilmesi için Plebisit İdarecisi, Hint Hükûmetiyle yapacağı istişareden sonra, Cammu ve Keşmir'in Hindistan ile Keşmir'e bağlı askerî kuvvetlerden tecrit edilmesini sağlayacaktır...

«5. Cammu ve Keşmir Devletinin bütün sivil ve askerî mâkamlarıyla bellibaşlı siyasî teşekkülleri plebisitin yapılabilmesi için Plebisit İdarecisiyle gerekli şekilde işbirliği yapacaktır.

«6. (a) Evvelce vuku bulan huzursuzluklar dolayısıyla Keşmir ve Cammu'yu terkedenler davet edilerek vatandaş olarak reylerini kullanabileceklerdir...

(b) Cammu ve Keşmir vatandaşı olmayıp 15 Ağustos 1947 tarihinde veya sonra buraya gayrikanunî olarak girenler hudut dışı edileceklerdir.

«7... (a)* Plebisit esnasında reylere tesir edebilmek için tehdit, şiddet, yıldırma ve rüşvete başvurulmasına müsaade edilmeyecektir.

(b) Cammu ve Keşmir Devletinde kanun çerçevesi dahilindeki siyasî faaliyet sınırlanılmayacak ve her vatandaşın, akide, sınıf ve siyasî inançlarına bakmadan, fikirlerini serbest olarak ifâde etmesi ve devletin Hindistan'a veya Pakistan'a ilhakı meselesinde reyini arzuladığı şekilde kullanması sağlanacaktır. Keşmir ve Cammu'da basın, söz ve toplanma hürriyetiyle, kanuna uygun olarak giriş ve çıkış da dahil olmak üzere, seyahat hürriyetine hürmet edilecektir.

(c) Bütün siyasî mahkûmlar serbest bırakılacaktır.

(d) Devletin her hangi bir tarafındaki azınlıklar korunacaktır...

«9. Plebisit sonunda Plebisit İdarecisi neticeleri Komisyona ve Hindistan ve Pakistan Hükûmetlerine bildirecektir. Komisyon Güvenlik Konseyine de plebisitin serbest ve bitaraf bir şekilde yapılıp yapılmadığına dair rapor verecektir...»¹⁸

7 Ocak 1949'da Komisyon Hindistan ve Pakistan Hükûmetlerinin 1 Ocak 1949'dan itibaren kuvvetlerine ateşkes emri verdiklerini açıkladı¹⁹. 28 Mart 1949'da Amiral Chester W. Nimitz Plebisit İdareciliğine tâyin edildi. Üç ay süren arabulucuk ve müzakerelerden sonra, 28 Nisanda Komisyon her iki hükûmete mütareke tekliflerinde bulundu.²⁰ Hindistan ve Pakistan 27 Temmuzda bir anlaşma imzalayarak ateş - kes hattını tespit ettiler.²¹ Güvenlik Konseyinin 17 Aralık 1949 tarihinde yaptığı 457'inci toplantıda söz alan Komisyon başkanı ateş - kes anlaşmasına rağmen silâhsızlanmanın gerçekleşmediğini ve dolayısıyla bir plebisit yapmak için şartların müsait olmadığını bildirdi.²² Güvenlik Konseyinin 29 Aralık 1949 tarihli 458'inci toplantısında Konsey Başkanı Birleşmiş Milletler Genel Sekreterinin, her iki hükûmete danıştıktan sonra, Keşmir'deki silâhlı kuvvetlerin azaltılmasını temin için bir Birleşmiş Milletler temsilcisi tâyin etmesini teklif etti. Sovyetler Birliği temsilcisi bu teklifi bazı noktalardan tenkit ederek böyle birinin Güvenlik Konseyi tarafından tâyin edilmesini şart koştu. Komisyonun Çekoslovak üyesi de Komisyon çalışmalarından memnun olmadığını beyan ederek faaliyetin haricî tesirlerden âzâde kalması lâzım geldiğini belirtti.²³

Güvenlik Konseyi Başkanı Kanadalı General McNaughton 3 Şubat 1950 tarihli raporunda serbest bir plebisit yapılmasını sağlayabilmek için Pakistan ve Hint kuvvetlerinin Cammu ve Keşmir'den çekilmesini ve mahallî kuvvetin de azaltılmasını şart koştu.²⁴ Konseyin 7 - 10 Şubat 1950 tarihlerindeki 463 - 466'ncı toplantılarında söz alan Hindistan delegesi Cammu ve Keşmir'de ateş - kes hattının batısında müslümanlar tarafından kurulan Azad Keşmir Hükûmetini tanımadığını belirttiikten sonra oradaki kuvvetlerin silâhlardan tecrit edilmesini teklif ederek General McNaughton'un görüşlerine atıfla Pakistan'ın müslüman kabilele-

¹⁸ United Nations, Department of Public Information, **Yearbook of the United Nations** : 1948 - 1949, New York, s. 280 - 281.

¹⁹ U. N., S/1196, Annex VI.

²⁰ U. N., S/1430, Add. 1 - Annex 21.

²¹ U. N., S/1340, Add. 1 - Annex 26.

²² U. N., S/1430, Add. 1, 2 ve 3.

²³ U. N., S/1430, Add. 3.

²⁴ U. N., S/1453; Government of Pakistan, **Reports on Kashmir by United Nations Representatives**, Karachi, Government of Pakistan Press, 1958, s. 271 - 278.

rin taarruza yeltenmeleri hâlinde iyi - niyetle hareket edeceğinden emin olmadığını ilâve etti. Delege Keşmir'in Hindistan Anayasasına tamamen uygun olarak Hindistan'a ilhak ettiğini söyleyerek Keşmir'deki müslüman vatandaşların büyük bir kısmının Hindistan'la birleşmekten memnun olduğunu iddia etti. Delegenin görüşüne göre, Keşmir meselesi Hindistan'ın Keşmir'i ilhakı ile ortaya çıkmamış, Pakistan topraklarından gelen kabilelerin 22 Ekim 1947'de Keşmir'i istilâya başlamaları üzerine tehlikeli bir ihtilâf halini almıştı. Gene aynı delegeye bakılırsa, Hint kuvvetleri Keşmir'e Hindu idareciyi müslüman halka karşı desteklemek için değil de müstevlilere karşı koymak için gönderilmisti. Hint delegesi Pakistan'a ait kuvvetler Cammu ve Keşmir'den çıkmadıkça âdilâne bir plebisit yapılamayacağını ileri sürdü. Pakistan delegesi nüfusunun yüzde 77'si müslüman olan Keşmirîlilerin Hindistan'la birleşmek istemediklerini ileri sürdükten sonra Keşmir'in coğrafî bakımdan Pakistan için önemini tebâriiz ettirerek Keşmir Hindistan'la birleşecek olursa Hindistan'ın Keşmir'den doğan nehirlere hâkim olarak Batı Pakistan'ı zamanla kurutabileceğini ve ilâveten Pakistan'ın savunmasını da sekteye uğratabileceğini söyledi. Pakistan delegesi Hindistan'ın Keşmir'de bitaraf bir plebisitle ilgili bütün teklifleri reddettiğini ve Hindistan'ın Keşmir'i askerî işgâl altında bulundurarak Pakistan'ın emniyetini tehlikeye düşürdüğünü ilâve etti. Delege Keşmir'de bitaraf bir idarenin kurulabilmesi için hiç değilse bir koalisyon hükûmetinin ihdas edilmesini teklif etmiş ve plebisitten evvel yer alacak silâhsızlanma bahsine temasla Keşmir'deki Hint kuvvetlerinin Pakistan kuvvetlerinin tam iki misli olduğunu ve Pakistan'ın yirmi - sekiz tabur askerini geri çekmiş olmasına rağmen Hindistan'ın yalnız on - iki taburunu Keşmir'den çıkarmış olmasından şikâyet etmiştir.

Güvenlik Konseyinin 24 Şubat 1950 tarihli 467'inci toplantısında İngiltere, Amerika Birleşik Devletleri, Küba ve Norveç bir karar teklifinde bulunarak Hindistan ve Pakistan'ın beş aya kadar silâhsızlanma hususunda anlaşmalarını, bir Birleşmiş Milletler Temsilcisinin tâyinini ve Komisyon çalışmalarına son verilmesini zikrettiler.²⁵ Amerika, Çin, Ekvator, Fransa, İngiltere, Küba ve Norveç delegeleri bu teklifin lehinde konuştular. Teklif 14 Mart 1950'de sekiz lehte ve iki müstenkif (Hindistan, Yugoslavya) oyla kabul edildi. Rus delegesi bu toplantıya katılmadı.

Konseyin 12 Nisan 1950 tarihli 471'inci toplantısında Avusturalyalı Sir Owen Dixon Birleşmiş Milletler Temsilcisi seçildi. Dixon 15 Eylül 1950 tarihli raporunda serbest ve bitaraf bir plebisit yapılabilmesi için Cammu ve Keşmir'in silâhlardan tecridi meselesinde Pakistan ile Hin-

²⁵ U. N., S/1461.

distan'ın bir anlaşmaya varamadığını bildirdi.²⁶ Birleşmiş Milletler Temsilcisi Keşmir'in taksimi veya yalnız Keşmir Vâdisinde kısmî plebisit yapılmasıyla ilgili olarak öne sürdüğü tekliflerin de kabul edilmediğini ilâve etti. Pakistan tek ve şumûllü bir plebisitin lüzumuna inandığından, Hindistan da kısmî bir plebisit neticesinde Keşmir Vâdisinin bütünüyle Pakistan lehinde karar vereceğinden korktuğundan bu teklifleri reddetmişti. Bu münasebetle, Nixon Hindistan'ın birkaç sulama tesisinden başka Keşmir'deki Çenap Nehri sularından sunî bir şekilde faydalanmağa kalkmayacağını yapılacak anlaşmada zikretmeğe hazır olduğunu bildirdi. Her iki tarafın da bitaraf bir plebisiti prensip olarak kabul ettiklerini belirten Dixon Hindistan ve Pakistan'ın böyle bir plebisit yapılabilmesi için mevcut mâniaları ortadan kaldıramadıklarına dikkati çekerek Birleşmiş Milletler Temsilciliğinden alınmasını rica etti.

Pakistan Dış İşleri Bakanı Güvenlik Konseyine gönderdiği 14 Aralık 1950 tarihli mektubunda Keşmir'de bir Anayasa Meclisinin kurulmakta olduğunu ve bu meclisin Keşmir'in istikbalini tâyin etmeğe hazırlandığını ihbar etti.²⁷ Güvenlik Konseyi 21 Şubat tarihli 532'inci toplantısında bu mektubun muhteviyatını gözden geçirirken Amerikan ve İngiliz delegeleri müşterek bir teklifte bulunarak Sir Dixon'un tavsiyelerine uygun olarak Keşmir'de silâhsızlanmaya gidilmesinin lüzumunu belirttiler.²⁸ Hint delegeşi, Dixon'un silâhsızlanma tekliflerini kabul edemeyeceğini bildirirken Pakistan temsilcisi silâhsızlanma tasarsınının tatbik edilmesi işine tanınmış bir zâtın tâyinini lüzumlu gördüğünü açıkladı. Konseyin 21 Mart tarihli 537'inci toplantısında Amerikan ve İngiliz delegeleri Sir Owen Dixon'un teklifleri yerine Birleşmiş Milletler Komisyonununun 13 Ağustos 1948 ve 5 Ocak 1949 tarihli kararlarını esas alarak Cammu ve Keşmir'in silâhsızlanmasını teklif ettiler. Anglo - Amerikan karar tasarısı hakem usûlüne baş vurulmasını zikrederek hakemin Milletlerarası Adalet Divanı yerine bu Divanın başkanı tarafından tâyin edilmesini bahismevzuu ediyordu. Hindistan delegeşi bu teklifin Keşmir'le ilgili bazı ana hakikatleri nazarı itibare almadığını ve bir hakem tâyin edilirse Keşmir'in emniyetini ilgilendiren bir çok mühim meselelerde, bu arada Keşmir'den çekilecek Hint kuvvetlerinin miktarını tespit hususunda, Pakistan'a danışmak icap edeceğini ve bunun da Birleşmiş Milletler Komisyonununun Ağustos 1948 tarihli raporuna aykırı olduğunu ileri sürdü. Brazilya, Çin, Ekvator, Fransa, Hollanda ve Türkiye delegeleri Anglo - Amerikan teklifini destekleyerek Güvenlik Konseyinin

²⁶ U. N., S/1791.

²⁷ U. N., S/1942.

²⁸ U. N., S/2017.

Keşmir meselesindeki bitaraf tutumunu övdüler. Teklif sekiz lehte, sıfır alehte ve üç müstenkif (Hindistan, Rusya ve Yugoslavya) oyla kabul edildi. 30 Mart 1951 tarihli bu karar Sir Dixon'un istifasını kabul ediyor, yerine yeni bir Birleşmiş Milletler Temsilcisi tâyin etmeyi gerekli buluyor, Cammu ve Keşmir'in tamamıyla silâhsızlanabilmesi için Hindistan ve Pakistan'ı Birleşmiş Milletler Temsilcisiyle iş - birliğine zorluyor ve yeni seçilecek Temsilcinin Güvenlik Konseyine üç ay zarfında bir ilerleme raporu sunmasını istiyordu.²⁹ Konseyin 30 Nisanda yaptığı 543 üncü toplantısında sâbık Amerikan Senatörlerinden ve Kuzey Carolina Üniversitesinin eski Rektörü Frank P. Graham yedi lehte, sıfır aleyhte ve dört müstenkif (Hindistan, Hollanda, Rusya ve Yugoslavya) oyla Birleşmiş Milletler Temsilciliğine seçildi.

C. *Pakistan'ın Yeni Endişesi*: 4 Mayıs 1951'de Pakistan Güvenlik Konseyine müracaat ederek Keşmir'de bir Anayasa Meclisinin kurulmakta olduğunu bir daha dikkati çekti.³⁰ Dört gün sonra bir müracaat daha yaparak kurulacak Anayasa Meclisinin Keşmir'in istikbalini tâyine hazırladığını ve bu Meclisin vereceği kararı sonradan veto etmenin çok güçleşeceğini ilâve etti.³¹ Hindistan delegesi Keşmir'de bir meclis kurulabileceğini, bu meclisin mevcut ihtilâflar hakkında fikir beyan etmekte serbest olabileceğini ve böyle bir meclisin mevcudiyetinin Güvenlik Konseyi kararlarına tesir edemeyeceğini bildirdi. Konsey Hint ve Pakistan hükûmetlerine bir tebliğ yollayarak Keşmir'deki resmî mâkamların Güvenlik Konseyinin nüfuzunu azaltacak şekilde hareket etmemeleri için her iki tarafı da gayret göstermeğe davet etti.³²

D. *Silâhsızlanmada Görüş Farkları*: Yeni Birleşmiş Milletler Temsilcisi 15 Ekim 1951'de Güvenlik Konseyine ilk raporunu sunarak silâhsızlanmanın tedrici olmak yerine birden yapılması hususunda anlaşmaya varılamadığını zikretmiştir.³³ Graham Hindistan ve Pakistan'ın Birleşmiş Milletler Komisyonununun 13 Ağustos 1948 ve 5 Ocak 1949 tarihli kararlarını birbirinden farklı olarak tefsir ettiklerine dikkati çektikten başka silâhsızlanmanın ne zaman başlayacağı, ne kadar süreceği, ateş - kes hattının her iki tarafında kalacak kuvvetlerin miktarı ve kuvvetlerin çekilmesiyle ilgili konularda da görüş farklarının meydana çıktığını belirtti. Yeni Birleşmiş Milletler Temsilcisinin bu ilk raporu Güvenlik Konseyinin 18 Ekim ve 10 Kasım 1951 tarihindeki 564 ve 566'ncı toplantılarının

²⁹ U. N., S/2017/Rev. 1.

³⁰ U. N., S/2119.

³¹ U. N., S/2145.

³² U. N., S/2181.

³³ U. N., S/2375.

da tartışıldı. İkinci toplantıda Amerikan ve İngiliz delegeleri müştereken bir karar tasarıları sunarak Keşmir'in silâhsızlanması için Birleşmiş Milletler Temsilcisinin faaliyetini altı hafta daha uzatmasını teklif ettiler. Her iki delege de Keşmir'de kurulma ihtimali olan meclis bu memleketin istikbalini Hindistan ve Pakistan'ın görüşlerini nazarı itibare almadan tâyin etmeğe yeltenecek olursa bu hareketin iki memleket arasında daimî bir anlaşmazlık nüvesi olarak kalacağına dikkati çektiler. Brazilya, Çin, Ekvator, Fransa, Hollanda ve Türkiye bu teklifin lehinde konuştular. Dokuz lehte, sıfır aleyhte ve iki müstenkif (Hindistan ve Rusya) oyla kabul edilen kararlar Cammu ve Keşmir'de silâhsızlanmanın tatbik edilebilmesi için Birleşmiş Milletler Temsilcisinin faaliyetine devam etmesi üzerinde duruldu.³⁴ Graham 18 Aralık 1951'de Güvenlik Konseyine ikinci raporunu sunarak her iki hükûmet arasındaki görüş farklarının değişmediğini bildirdi.³⁵ Anlaşmazlık daha çok silâhsızlanmadan sonra ateş - kes hattının her iki tarafında bırakılacak kuvvetlerin miktarı ve Hint Hükûmetinin bir Plebisit İdarecisinin tâyinine yanaşmamasından doğuyordu. Güvenlik Konseyi 17, 30 ve 31 Ocak 1952 tarihlerinde yaptığı 570, 571 ve 572'inci toplantılarında Graham'ın raporunu müzakere ederken Sovyet Rusya delegesi ilk defa olarak Amerika ve İngiltere'yi Keşmir meselesini hâlletmek yerine güçleştirmek ve Birleşmiş Milletleri fenaya kullanarak Keşmir'i bir sömürge haline sokup ilerde Rusya ve Çin Halk Cumhuriyetine karşı askerî ve stratejik bir üs olarak kullanma gayelerini gütmekle itham etti.³⁶ Amerika ve İngiltere'nin Birleşmiş Milletler Anayasasının birinci maddesine aykırı olarak Keşmirlilerin kendi istikballerini tâyin etmelerine mani olduklarını söyleyen Sovyet delegesi bu anlaşmazlığı Keşmir'de kurulması lâzım gelen bir anayasa meclisinin çözmesinin münasip olacağını söyledi. Amerikan ve İngiliz delegeleri bu iddiaları şiddetle reddettikten başka Birleşmiş Milletler Temsilcisi Graham'ın bundan evvel Endonezya'daki faaliyetinin bitaraflıkla şöhret kazandığını ilâve ettiler. Pakistan delegesi her hangi bir hükûmet üzerinde hiç bir tesir icra etmeğe çalışmadığını açıkça belirtirken Hint delegesi Sovyet mülâhazalarına dokunmadan Keşmir meselesinin mümkün olduğu kadar erken ve âdilâne bir şekilde halli için bazı genel tavsiyelerde bulundu. Amerikan, İngiliz, Brazilya, Fransa, Hollanda, Türkiye, Şili ve Yunanistan delegeleri Graham'ın faaliyetinden sitâyişle bahsettiler.

³⁴ U. N., S/2390.

³⁵ U. N., S/2448.

³⁶ United Nations, Department of Public Information, *Yearbook of the United Nations* : 1952, New York, s. 232 - 233.

Birleşmiş Milletler Temsilcisi 22 Nisan 1952'de Güvenlik Konseyi'ne sunduğu üçüncü raporunda Hindistan ve Pakistan'ın Keşmir'deki kuvvetlerini yarıya indirdiklerine dikkati çektikten sonra Hindistan'ın 21.000 asker ve 6.000 milis kuvvetini ateş-kes hattının gerisinde bırakmağa taraftar olduğunu, halbuki Pakistan'ın silâhsızlanma programının Cammu ve Keşmir'deki bütün kuvvetlere şâmil olmasını istediğini belirtti. Graham 16 Eylülde sunduğu dördüncü raporunda ateş-kes hattının Pakistan tarafında 6.000, Hindistan tarafında da 18.000 asker bırakılmasını teklif etti. Graham'ın üçüncü ve dördüncü raporları 10 Ekim, 5 Kasım ve 5, 8 16 ve 23 Aralık 1952 tarihlerindeki 605-611'inci toplantılarında ele alındı. Güvenlik Konseyi dokuz lehte ve bir müstenkif (Rusya) oyla kabul ettiği kararında ateş-kes hattının Pakistan tarafından kuvvetlerin 3.000-6.000, Hindistan tarafındakilerin de 12.000-18.000 askerden ibaret olmasını teklif ediyordu.³⁷

Birleşmiş Milletler Temsilcisi 27 Mart 1953'de Güvenlik Konseyine sunduğu beşinci raporunda Hindistan'ın Pakistan kuvvetlerinin 2.000'e indirilmesini teklif ettiğini ve Pakistan'ın da Hindistan'ı Keşmir'deki kuvvetlerini azaltmayarak mütareke imzalanırken daha kuvvetli bir durumda kalmağa gayret etmekle vasıflandırdığını belirtti.³⁸ Graham, bundan başka, bir Plebisit İdarecisinin tâyin edilip edilmemesi hususunda da anlaşmazlığın mevcut olduğunu ileri sürdü. Güvenlik Konseyi bu raporu ele almadı.

E. *İki Taraf Arasında Vasıtasız Temaslar*: Bunu 1953-1957 yılları arasında Hindistan ile Pakistan arasında doğrudan doğruya yapılan temaslar tâkip etti.³⁹ Her iki hükûmetin başkanları arasında yapılan toplantılar Mayıs Londra'da başlayıp Karacı ve Delhi'de devam etti. İki başbakan Delhi konuşmalarında Keşmir meselesinin en uygun hâl çaresinin serbest ve bitaraf plebisit olduğunda ve bu maksat için 1954 Nisanına kadar bir Plebisit İdarecisinin yayınının lüzumlu olduğunda anlaşılabilir. Bu müzakereler esnasında Hindistan veya Pakistan'ın müştereken bir Mütchassislar Komitesi kurması kararlaştırılmışsa da Amerika'nın

³⁷ U. N., S/2883.

³⁸ U. N., S/2967.

³⁹ **Questions About Kashmir: Facts and Implications.** New York, Free Kashmir Center, 1957, s. 20; Information Service of India, **Kashmir: A Factual Survey.** New Delhi, 1956, s. 54-57; **Statement of the Foreign Minister of Pakistan Malik Firoz Khan Noon... on January 16, 1957,** s. 24-34.

Pakistan'a yapacağı askerî yardım söylentileri Hindistan'a kuşkulandırarak Mütehassıslar Komitesinin faaliyetini baltaladı.⁴⁰ Halbuki :

«Nehru'nun Keşmir meselesinde anlaşmaya varmaktan kaçınmak için Pakistan'ın Amerika'dan yardım kabul ettiğini bahâne olarak ileri sürmesi, bu komşu memleketin bağımsızlığına karşı saygısızlıktır ve Keşmir meselesindeki hareket hattından daha ağır bir suçtur. Bağımsız bir devlet olarak, Pakistan dilediği yerden yardım kabul edebilir ve dilediği siyasi kombinezonlara girebilir.»⁴¹

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Keşmir meselesini üç yıllık bir fasıladan sonra 16 Ocak 1957'de tekrar ele aldı. Konsey 24 Ocak tarihli kararında Keşmir'de kurulan Anayasa Meclisinin Cammu ve Keşmir'in istikbalini tâyin etme hususundaki hareketlerinin Birleşmiş Milletlerce kabul edilmeyeceğini beyan etti⁴². Hindistan ile Pakistan'ın aralarını bulma vazifesini üstüne alan Güvenlik Konseyi Başkanı Gunnar Jarring 1957 yılının Mart ve Nisan aylarında her iki tarafla da temaslarda bulunmuşsa da Jarring'in raporu anlaşmanın mümkün olmadığına işaret ediyordu⁴³. 2 Aralık 1957'de Güvenlik Konseyi her iki tarafı anlaşmazlığı alevlendirecek hareketlerden sakınmağa davet etti⁴⁴. Bu karar üzerine Graham 12 Ocak - 15 Şubat 1958 tarihlerinde tekrar Hindistan ve Pakistan'ı ziyaret ettikten sonra her iki tarafa ateş-kes hattını tanımlarını hatırlatarak en yakın zamanda bir plebisit yapılabilmesi için esas meselelerde anlaşmaları lâzım geldiğini belirtti⁴⁵.

⁴⁰ Government of Pakistan, *All Parties Conference on Kashmir: 1955*. Karachi, Ferozsons, 1955, s. 15; *Kashmir: A Factual Survey*. op. cit., s. 58 - 64. Pakistan Başbakanı Malik Firoz Khan Noon 8 Mart 1958'de Pakistan Millet Meclisinde yaptığı konuşmada şöyle demişti: «Pakistan askerî bakımdan Hindistan kadar kuvvetli olsaydı Keşmir'de çoktan bir plebisit yapılmış olurdu.» Government of Pakistan, *The Kashmir Issue*. Karachi, Ferozsons, t. y., s. 5. Nehru bu görüşe karşılık şunu söylemişti: «Pakistan Başbakanı askerî yardımın Keşmir meselesini çözeceğini beyan ediyor. Amerikan askerî yardımını ne maksatla kullanmağa hazırlandığı bu sözünden anlaşılmaktadır.» *Kashmir: A Factual Survey*. op. cit., s. 57.

⁴¹ Ahmet Şükrü Esmer, «Keşmir ve B(irleşmiş) Milletler,» *Ulus*, 19 Ocak 1959, s. 3.

⁴² U. N., S/3779; United Nations, Department of Public Information, *Yearbook of the United Nations*. New York, 1958, s. 81.

⁴³ The Indian Council of World Affairs, *Foreign Affairs Reports*. New Delhi, Vol. VI, No. 6 (Haziran 1957), s. 52 - 63.

⁴⁴ U. N., S/3922.

⁴⁵ Government of Pakistan, *Tragedy of Kashmir*. Karachi, the Department of Advertising, Films and Publications, t. y., s. 21.

V. KEŞMİR MESELESİNDE KOMÜNİST MENFAATLERİ

Cammu ve Keşmir'in Rusya için tarih boyunca önemi olduktan başka Komünist stratejisi için de paha biçilmez kıymeti vardır⁴⁶. Keşmir'in Sinkiang ve Tibet'le 900 millik hududu olmasına rağmen bütün hudutları kat'î olarak tespit edilmemiştir. Bazı haritalar Keşmir'in Sovyetler Birliğiyle de hududu olduğunu gösteriyor. 1953'de Pakistan Dış İşleri Bakanı Sir Zafrullah Han Gilgit - Çin hududundan içeriye bazı Komünist ajanların sızmakta olduğundan şikâyet etmişti. Sinkiang - Keşmir - Sovyet hududunun birleştiği noktalarla doğu Tibet'te Lhasa ve Lharingo yakınlarında Sovyet ve Çin askerî üslerinin kurulmakta olduğu, Sinkiang ve Tibet'in stratejik önemi olan yollarla birbirine bağlandığı ve 1950 yılının yaz aylarında Rus mühendislerinin Tibet'te Manasarovar ve Rakas Göllerinin bulunduğu bölgede deniz uçaklarının barınıp barınamayacağını tespit için keşifler yaptıkları söylenmektedir⁴⁷. Kervan yolları Komünist çeteci ve ajanlar için ideal bir açık kapı vazifesi görmektedir. Burada Keşmir'in doğu kısmı olan Ladakh'da oturan Budist ahalinin Tibet'e dinî bakımdan yakınlık duyduğunu zikretmek gerekir.

Keşmir'in siyasî an'anesi de Komünist faaliyeti için bir zemin sayılabilir. Keşmirîlilerin siyasî hürriyetleri olmadığı gibi hayat seviyeleri de oldukça düşüktür. Siyasî hürriyet elde etmek ve hayat seviyesini yükseltmek gâyesiyle ortaya çıkan 1930 Keşmir İhtilâli bazı kimselerin tefsirine göre Bolşevik nüfuz ve tesirinden cesaret almıştı⁴⁸. I. Mazdur adlı bir Sovyet yazarı bu harekete burjuva sınıfın önyak olduğunu ileri sürerek «yalnız Hindistan Komünist Partisi köylü mücadelesine önderlik etmek suretiyle halkı feodal ve emperyalist nüfuz altından kurtarıp hürriyet ve toprağa kavuşturabilir» demişti⁴⁹. O zaman Komünist Partisi Hindistan'da kanun - dışı edilmişse de birçok Komünistler Millî Kongre'de mühim mevkiler işgâl ettikten başka Cammu ve Keşmir Millî Kon-

⁴⁹ *Revolintsionyi Rodyem v Indii*. Moskova, Partiinoe izdatelstvo, 1933, s. 182.

⁴⁶ Büyük Petro, daha 1772'de, Hazer Denzinde Astrabad Körfezi alındıktan sonra Hindistan'ın işgalini düşünmüştü. Katerina da Buhara ve Kâbil yoluyla Hind'i almağı tasarlıyordu. 1878'de Rus Generali Skobelev iki büyük kıta askerle Hindistanı, bir kıta ile de Keşmir'i istilâ etme emellerini besliyordu. Napolyon, Kırım ve Balkan harpleri çarların bu arzularına set çektiler.

⁴⁷ *The New York Times*. 22 - 24 Kasım 1950; 3 Şubat 1953; 28 Aralık 1953.

⁴⁸ Sir William Barton, *The Princes of India*. London, Nisbet, 1934, s. 127.

feransına da sızanlar olmuştu. Keşmir'de milliyetçilik ve hürriyet mücadelesi ortaya çıktığı zaman Komünistler sömürge ve kalkınmamış bölgelere tatbik ettikleri taktiğe bir daha baş vurarak bu hadiseleri, Batı'yı zayıflatar ümidiyle, desteklemeğe başladılar. Müslüman kabilelerin Keşmir'i 1947'de istilâ etmesiyle Mihrace'nin Hindistan'a kaçarak yerine Şeyh Abdullah'ı bırakması Komünistleri sevindirdi. Srinagar'da Komünistlerin desteklediği Millî Konferans teşekkül ettikten başka Hindistan ile Pakistan'ın Keşmir meselesi yüzünden bozuşmaları ancak Komünistlerin işine yarayabilirdi. Srinagar kabilelerin akınından kurtulunca şehir kızıl bayraklarla donanmış ve ana meydana Kızıl Meydan adı verilmişti⁵⁰. Bundan başka, Keşmir Komünist Partisi lideri Gulam Muhammed Sadık Anayasa Meclisi başkanlığına getirildi. Hindistan'daki Komünist liderlerle sıkı işbirliği eden Sadık 1950'de Stockholm «Sulh» Konferansını destekledikten başka Batı'nın Kore'de «mikrop harbi» yaptığı efsânesine de katıldı. Keşmir'de İç, Maliye ve Vergi Bakanlıklarında önemli mevkiler Komünist Partisi üyelerinin veya Komünist temayüllü şahısların eline geçti⁵¹. Bazı devlet memurları Komünist fikirlerini açıkça beyan ettikten başka Sovyet liderlerinin fotoğraflarını ev ve iş yerlerine asmaktadırlar. Bugüne kadar Komünistler işçi sendikalarına, talebe birliklerine, türlü gençlik teşekküllerine ve kültür klüplerine sızmağa muvaffak olmuşlardır. Komünistlerin meselâ Terakkiperver Yazarlar Cemiyetine tamamen hâkim oldukları bilinen bir şeydir.

Hindistan'la Srinagar'daki Keşmir Hükûmeti arasındaki bazı görüş ayrılıkları Komünistlere yeni manevra ve taktik fırsatları bahşetti. Keşmir'in Hindistan'a yalnız dış işleri, savunma ve ulaştırma meselelerinde bağlı olup diğer bütün konularda bağımsız olduğunu 1949 yılındanberi ileri süren Şeyh Abdullah Temmuz 1952'de Nehru ile yaptığı bir anlaşmayla bu görüşünü gerçekleştirdi. Nehru - Abdullah anlaşmasının Delhi Halk Meclisinde Hindistan Komünist Partisi lideri A. K. Gopalan tarafından iyi karşılanmasına rağmen Hindistan Komünist Partisinin Cammu'daki temsilcisi Danvantri bu anlaşmanın tanıdığı bazı haklardan istifadeye kalkan Cammu ve Ladakh'ın Keşmir'den ayrılma arzularını tenkit etti. Komünistler, hakikaten, bu görüş ayrılıklarından ve din ve lisan esasına dayanan bu kıpırdanışlardan istifade etmeyi umuyorlardı. Ladakh'da yaşamakta olan Budistlerin Baş Laması Kuşuk - Bakola, Ladakh'ın «tabii bağlarla bağlı olduğu Tibet'le birleşebileceğini» söyleyecek

⁵⁰ Joseph Korbel, «Danger in Kashmir,» *Foreign Affairs*. Vol. XXXII, No. 3 (Nisan 1954), s. 485.

⁵¹ *Idem*.

kadar ileri gitti.⁵² Keşmir ve Cammu'nun siyasi ve iktisadi bakımdan kriz geçirmekte olduğu bu sıralarda Komünist gâyelerine hizmet edildiği âşikârdı. Bağımsızlık fikrine yavaş, yavaş aklı yatan Şeyh Abdullah bu konuda Nehru ile girişeceği mücadelede Komünistlerle işbirliği etmeyi mantıkî addediyordu. Abdullah'ın Keşmir için tasarladığı bağımsızlık fikri Komünistler için biçilmiş kaftan sayılırdı. Keşmir egemen olduğu takdirde Sovyet Rusya ve Çin Halk Cumhuriyetine düşen iş Keşmir'i ikinci bir Dış Mongolistan haline sokmak olacaktı. Yalnız, Abdullah'ın rüyaları hakikat olacağı sırada Hindistan Komünist Partisi Abdullah'ı desteklemekten vazgeçti. Müstakil bir Keşmir'in İslâm dünyasıyla sıkı münasebetler kuracağını düşünen Komünistler Keşmir'de Abdullah'a rakip olarak Gulam Muhiddin Kara'yı desteklemeğe başlamışlardı. Üstelik, Amerika'nın da müstakil Keşmir fikrini benimsemiş olduğuna dair söylentilerin çıkması da Komünistleri korkutmuştu. Şayialara bakılırsa Keşmir'in Müslümanların çoğunluğu teşkil ettikleri kısmı Pakistan'a, Cammu ve Ladakh Hindistan'a verilecek ve Keşmir Vâdisinde de Pakistan'la Hindistan'ın garantisi altında bağımsız bir devlet kurulacaktı. Adlai Stevenson'un Mayıs 1953'de Srinagar'ı ziyaret etmiş olması da buna bağlanıyor ve bu plânın Amerika'nın tasvibinden geçtiği söyleniyordu.⁵³ Hindistan Komünist Partisi Merkez Komitesi bir tebliğ yayımlıyarak bağımsız Keşmir fikrine muâriz olduğunu ve «stratejik önemi olan Keşmir Vâdisinin Amerikan kuvvetlerine teslim edilmesine razı olamayacağını» belirtti.⁵⁴

9 Ağustos 1953'de Keşmir Devlet Başkanı Yuvarac (aynı zamanda Şeyh Abdullah'ın 1947'de Keşmir'den çıkardığı Mihracenin oğlu) Abdullah'ı başbakanlık vazifelerinden affederek yerine Bakşi Gulâm Muhammed'i tâyin etti.⁵⁵ Bağımsız Keşmir fikrini bir tarafa bırakan Yuvarac Keşmir'in Hindistan'a olan bağlılığını ileri sürüyordu. Bağımsız Keşmir hülyasını tatbik edebilmek için Komünistlerle iş - birliğine tavassut eden Abdullah hapsedildiği halde yeni kurulan Keşmir kabinesi Komünistlerden temizlenmedi. Meselâ, Komünist liderlerden Sadık Eğitim, Sağlık ve Basın - Yayın Bakanlıklarının başına getirildi.

⁵² *The Times* (London). 24 Aralık 1952, 31 Mart 1953; *The Christian Science Monitor*. 27 Haziran 1952.

⁵³ *The New York Times*. 5 Temmuz 1953.

⁵⁴ *The Times of India* (Bombay). 1 Ağustos 1953.

⁵⁵ Government of Pakistan, *Voice of Kashmir: Sheikh Mohammed Abdullah's Policy Declarations*. Karachi, Ferozsons, 1958, s. 1.

SONUÇLAR

Hindistan'ın Keşmir siyaseti şöyle özetlenebilir. Evvelâ, Keşmir, kanunî ve anayasaya uygun olarak, Hindistan'la birleşmiştir. Bu ilhakı yalnız Mihrace değil, halk da desteklemektedir. Srinagar Anayasa Meclisininin 26 Ocak 1957 tarihli kararıyla bu husus bir neticeye bağlanmıştır. İkincisi, Pakistan Keşmir'e taarruz ederek oradaki sulh ve sükûnu ihlâl etmiştir. Pakistan Keşmir'in yarısını işgâl altında bulduğundan bu taarruz, adaletin icap ettirdiği şekilde, hâlâ durdurulmamış sayılır. Üçüncü olarak, Hindistan Birleşmiş Milletler içinde ve dışında verdiği söz ve garantilere aykırı hareket etmemiştir. Dördüncüsü, Pakistan, din esasına dayanarak, Keşmir'in Hindistan'la birleşmeyeceğini ileri sürüp bir din harbi propagandası yapmaktadır. Nehru Helsinki'de yaptığı bir basın konferansında «müslüman azınlıklar, Pakistan'ın iddia ettiği gibi, Hindistan'da barınamayacak olurlarsa bu Hindistan'ın bir millet olarak sonudur» demiştir.⁵⁶ Pakistan ise, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin plebisit lehindeki karar ve tekliflerine istinaden, Keşmir'in Hindistan'a ilhakına ne Mihrace'nin, ne de Srinagar Anayasa Meclisininin karar verebileceğini ve tercih hakkının yalnız görüşünü serbest ve bitaraf bir plebisitle ifade edecek olan Keşmirlilere âit olabileceğini ileri sürmektedir. Pakistan'a kalırsa, Srinagar Anayasa Meclisi üyeleri sadece Keşmir'in Hindistan'da kalmasını savunan kimseler arasında seçilmiş olup Hindistan'ın desteklediği adaylara karşı hiç bir aday rakip olarak gösterilmemiştir.⁵⁷ Bu iddiaya göre, Srinagar'ın Hindistan'a nihaî ilhak kararı halkın fikrini temsil etmekten uzaktır. Pakistan Cumhurbaşkanı Muhammed Eyüp Han 25 Aralık 1959'da Hindistan'ın Keşmir'in istikbalini tâyin etmeğe hakkı olmadığını ve bu hakkın yalnız Keşmirlilerin elinde olduğunu söyledi⁵⁸.

Birçok mahfillere göre, Hindistan'ın Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyininin kararını hiçe sayması Birleşmiş Milletlere «indirilmiş bir darbedir.»⁵⁹ *Journal de Geneve*'e göre, Nehru bir taraftan milletlerarası adaletin müdafii rolünü oynarken diğer taraftan da Güvenlik Konseyinin kararlarına boyun eğmeyerek Hint millî menfaatleri bahiskonusu olduğu zaman Birleşmiş Milletleri kenara itivermeğe hazır olduğunu göstermiştir.⁶⁰ *Manchester Guardian* Hindistan'ı Keşmir'de plebisit yapma-

⁵⁶ Nehru in Scandinavia, op. cit., s. 32.

⁵⁷ F. M. Bennett, *Speaking Frankly*. Karachi, Process Pakistan, 1958, s. 12.

⁵⁸ *Pakistan News Digest*. Karachi, 1 Ocak 1960, s. 8.

⁵⁹ Yılmaz Altuğ, «Keşmir İhtilâfı», *Vatan*, 30 Ocak 1957, s. 2.

⁶⁰ *Journal de Geneve*. Cenevre, 3 Şubat 1957.

ğa zorlarken ⁶¹ *Neue Zürcher Zeitung* Srinagar ve Yeni Delhi'nin Keşmir meselesini Birleşmiş Milletler nazarı itibare almadan hâlde kalkıştıklarını yazmaktadır. ⁶² *Berner Tagwacht* temsilci hüviyeti şüpheli olan Srinagar Anayasa Meclisinin kararıyla Hindistan'ın Keşmir'e sahip çıkmasını tenkit ederken ⁶³ *Chronicle Herald* Nehru'nun Birleşmiş Milletlerin otoritesini sarstığını tekrarlamaktadır. ⁶⁴

⁶¹ **Manchester Guardian.** Manchester, 20 Şubat 1957.

⁶² **Neue Zürcher Zeitung.** Zurich, 15 Şubat 1957.

⁶³ **Berner Tagwacht,** Berne, 2 Şubat 1957.

⁶⁴ **Chronicle Herald.** Halifax, Kanada, 29 Ocak 1957.